

TAMMI

riitta jalonen

OMAT
KUVAT

RIITTA JALONEN

Omat kuvat

TAMMI

HELSINKI

Tässä kirjassa on lainattu Thomas Mannin *Taikavuori*-romaanin (suomennos Kai Kaila) ja Elias Lönnrotin muistiinmerkitsemää kansanlaulua Tuoll' on mun kultani, Kaarle Krohnin sanoittamaa laulua Yksi ruusu on kasvanut laaksossa, Alpo Noposen sanoittamaa laulua Arkihuolesi kaikki heitä ja Kari Tuomisaaren sanoittamaa laulua Tipi-tii.

© Riitta Jalonen ja Tammi 2022
Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
ISBN 978-952-04-4031-2
Painettu EU:ssa

I

Jean juoksi auton perässä. Isä puristi käsiä ratissa, äiti itki, minä istuin takapenkillä ja ajattelin peräkontissa olevaa kasviprässiä, sitä että matkalla tienvieriltä kerätyt kasvit litistyiivät ja lakkasivat olemasta elossa. Ajattelin punaista horsmaa, sen vartta ja sitä, kuinka huolella äiti oli taittanut kukan ja asetellut isän tekemän prässin väliin. Kohta se olisi kasviossa toisten joukossa haileana ja hengettömänä.

Muistikirja ja kynä alkavat tärähdellä sylissä.

Suljen silmät, lasken sisään- ja uloshengityksiä, luetteleen mielessäni hengitystä kuljettavia numeroita, neljällä sisään, kahden mittainen tauko ja seitsemällä ulos. Vierellä istuva näyttää siltä kuin ei pelkäisi ollenkaan. Ehkä hänen päänsä sisällä on ainainen rauha.

Jostain muistot tulevat, ne haluavat esille ja päivänvaloon. Niillä ei ole suunnitelmaa, ei aikataulua, mutta kirjoittamalla yritän saada niistä otteen.

Tuijotan turvavyövaloa. Kukaan ei saa poistua paikaltaan, tarjoilukärryt eivät kulje käytävällä. Olemme myrskyn keskellä.

Avaan muistikirjan ja alan kirjoittaa. Kynä kulkee paperilla, käsi siirtyilee riviltä toiselle, jäljentää tärinää. Tuskaallisimmat kuvat ovat alimmaisina, ja ne vaikuttavat elämään eniten.

Koneeseemme iski salama. Se ei ole vielä poistunut koneen rungosta.

Pala kapteenin puheesta palaa tajuntaani.

Me olimme ajaneet tapaamaan Jeania.

Kävelimme hänen kanssaan käsi kädessä mukulakivikadulla. Pysähdelimme näyteikkunoiden eteen, siellä me olimme käsilaukkujen, korkokenkien ja laihojen mallinukkejen keskellä haaleana heijastuksena.

Piti lähteä pois.

Isä käynnisti auton, kädet lepäsivät ratilla, auto liikkui hiljaa, katsoin takaikkunasta, yritin vilkuttaa, mutta käsi oli juuttunut paikalleen. Jean seiso i jalkakäytävällä, auto kulki eteenpäin, jarrua ei voinut painaa ja vauhti koveni. Jean lähti juoksemaan auton perässä, hän juoksi kuin henkensä hädässä, oikaisi jättömaan poikki vaikka se oli täynnä nokkosia ja hänellä shortsit jalassa.

Teltassa en osannut pelätä ukkosta. Isä pystytti teltan kesäksi vinttihuoneen ikkunan alle paikalle, jossa lumilinna oli talvella. Ukkosilmalla istuimme Jeanin kanssa kumpipatjalla vieretysten ja kuuntelimme jyrähdyksiä ja katsoimme salamoita, jotka välähtivät oranssin kankaan läpi.

Aurinkoisella säällä iho värjäytyi teltan sisällä keltaisella, se huuhteli ensin vain kasvot mutta kun suun avasi isoksi, se pääsi koko ruumiiseen ja väritti meidät. Ilman auringon antamaa valoa Jean näytti kalpealta. Vertailimme käsivarsia, painoimme ne vieretysten, minulla oli pisamia, ne olivat olleet koko pitkän talven piilossa ihon alla mutta tulleet nyt esille. Pikkuveljen iho oli vaalea, maidolla sileäksi sivelty, ja kun iho kesän kuluessa tummeni, se pysyi tasaisena. Minun kirjava käteni oli villi hänen käsivartensa rinnalla.

Ukkosilmalla Jeaniin tuli reunat niin kuin sarjakuvahahmolla. Kun kysyin miltä minä näytän, hän pyysi että laskisimme sormia.

Ingeborg odottaa talon edessä yhtä urheilullisen näköisenä kuin ennenkin. Ensimmäisenä hän osoittaa taivasta ja kysyy miten lento meni.

Ennen Ingeborgin tapaamista en tiennyt, että Zürichissä on koiranulkoiluttajien ammattikunta. Ihmettelin vain, miten jollain voi olla kuusi tai kahdeksan koira, joita pitää kuljettaa ylös ja alas Adlisbergin kukulan polkuja.

Ingeborg lähtee saman tien, en tarvitse opastusta, koska mikään asunnossa ei ole muuttunut edelliskerrasta.

Ovessa on virallisen näköinen lappu, johon on kirjoitettu sukunimeni. Olen taas talon väkeä. Lasken laukut eteisen lattialle ja kiirehdin katsomaan akvaariota. Kyykistyn sen eteen ja ripottelen pienestä aukosta hiutaleita, vaikka Ingeborg on varmasti tehnyt sen jo. Hitukset jäävät kellumaan, odottavat kaloja niin kuin minäkin.

Piikkisilmää ei näy. Ensimmäisellä kerralla luulin sitä madoksi. Ingeborg sanoi että piikkisilmä on viisitoista

vuotta vanha ja hänen lempikalansa ja että se saattaa pysyä pitkiä aikoja piilossaan.

Kotona parintuhannen kilometrin päässä kaktus puhkeaa kukkaan, se on nyt kaksi kuukautta ilman minua, sen olisi pitänyt ymmärtää kukkia jouluna, mutta se ei osannut.

Harjaan tukkaa suuren peilin edessä. Kullanvärisillä raameilla kehystetty peili on kuin vanha arvokas maalaus. Kukkaköynnöstä matkivan kehyksen mutkiin on syöpynyt pölyä. Peili on kuulunut joskus Ingeborgin tädille, jolla oli vanhassakaupungissa naisten vaateliike. Kuhmuisen hopeavesi muuttaa kasvoja sen mukaan missä seisoo. Medaljongin hopeaketju on mennyt mutkalle, olen lennon aikana hermostuksissani kiertänyt ketjua solmuille.

Kotona isä kantoi prässin takakontista keittiön pöydälle. Hän ruuvasi puulevyt irti toisistaan, ja äiti alkoi kerätä kasvien imupapereina olleita sanomalehtiä olohuoneeseen. Hän laski lehdet lattialle hitaasti kuin niiden välissä olisi särkyvää lasia.

Katsotaan miten ne pärjäisivät, äiti sanoi.

Hienoja, sanoin.

Niin on, isä sanoi.

Äiti oli painunut kyyryyn. Isä otti häntä hartioista kiinni.

Nyt on erilaista, mutta tähänkin tottuu. Ihminen tottuu monenlaiseen, isä sanoi.

Omassa huoneessa kuljetin kättä pitkin seinää, tape-tissa oli himmeitä raitoja. Jos ne olisivat olleet vaakasuorassa, seinä olisi näyttänyt viivoitetulta kirjoituspaperilta, mutta ne olivat pystysuorassa eivätkä näyttäneet miltään.

Oppikoulun Kasvistopäiväkirjan kannessa oli vaaleanpunaisella pohjalla horsma, päivänkakkara, kissankello,

voikukka, saniainen ja niittyleinikki. Luin uudelleen vihkoseen painetut ohjeet. Niissä kerrottiin keräilystä, kasvien kuivaamisesta ja kiinnittämisestä kasvipaperille. Kasvistoani varten oli jo ennen matkaa ostettu paperit ja nimilaput. Minun piti kirjoittaa lapuille jokaisen kasvin tieteellinen nimi, suomalainen nimi, heimo, kasvupaikka ja sen laatu, kasvialue, pitäjä, kylä ja löytöaika. Otin pohja-arkit, laput ja mustekynän ja menin olohuoneeseen.

Äiti ja isä juttelivat hiljaisella äänellä mutta lopettivat kun tulin.

Nämä ovat niin kuivia, että voidaan hyvin aloittaa, äiti sanoi.

Äiti ja isä kuljettivat yhden kasvin kerrallaan keittiön pöydälle, asettelivat sen kasvipaperille ja kiinnittivät pienillä valkoisilla liimapapereilla paikalleen. Kirjoitin niin kauniilla käsialalla kuin osasin suomenkielisiä ja latinankielisiä nimiä. Jouduin pinnistelemaan ettei kynä mennyt omia reittejään. Kasvupaikoiksi valitsin kuivan kankaan, kuivan havumetsän, märän suon, sammalmetsän, puutarhan, multaisen pellon, kuivan sekametsän, järvenrannan, pellon, kostean sekametsän, kostean niityn, kostean järvenrannan; piirsin matkaa kotoa sinne minne Jean jäi.

Linnut lentävät yksitellen, kun niitä on laskemassa kaksi.

En saa unta. Menen parvekkeelle, josta näkee naapuritalojen ikkunat. Vastapäisessä asunnossa on valot. Kuukaan ei tässä korttelissa pimennä kotiaan sulkemalla verhot.

Sanoin Jeanille että taivaalla lentävillä linnuilla on numerot. Oli paljon mukavampi laskea lintuja kuin sormia, joiden avulla pääsi vain kahteenkymmeneen kun molempien kädet pantiin pöydälle rinnatusten. Kerran isä asetti omansa pöydälle, ja pikkuveli oppi laskemaan kolmeenkymmeneen.

Taivaalle osui iso lintuparvi, laskut menivät sekaisin. Lopetimme yrittämisen, katsoimme lintuja ja kuvitimme niiden näkevän meidät.

Muistavatko ne meidät, kun ne tulevat takaisin? Jean kysyi.

Muistatko sinä, kun tulit meille?

Tietysti. Sinähän olet kertonut.

Jean osasi seistä omilla jaloillaan ilman tukea, kyyristyin hänen vierelleen pieneksi, hän ojensi minua kohti kätensä, tartuin siihen, käsi oli tahmea, kämmenessä oli puoliksi sulanut karamelli. Otin lahjan vastaan ja työnsin suuhun, sokeriin oli sekoittunut lapasista nukkaa.

Muistikirjan paikka on pienen koristepöydän päällä. Ingeborg on tuonut siihen valkoisen pitsiliinan. Muistikirjan vieressä on Taikavuori. Avaan sen mutta lasken takaisin pöydälle. Menen parvekkeelle vaikka ulkona on jo pimeää. Naapuritalon yökulkija on keittiössä, valuttaa vettä kannuun. Katselen vuoron perään naapurua ja kauas sinne missä Alpit kohoavat, mutta nyt niitä ei näy. Davos on jossakin siellä.

Istun koristepöydän ääreen lukulampun valoon. Luen mitä merkitsin lentokoneessa muistiin kun rajuilma alkoi ja yritin siirtää ajatukset ilmakuopista muualle.

Otan kynän ja alan kirjoittaa. Annan tekstin tulla sellaisena kuin se tulee vaikka käsiala ei tottele rivejä. Juuri nyt ei ole olemassa muuta kuin minä, kynä ja paperi. Kadotan ympäriltä ajan ja paikan ja siirryn jonkin tunteuttoman äärelle, pään sisällä olevaan toiseen kotiin. Vii-voittamattomalla paperilla lauseen alut ja loput sekoittuvat toisiinsa, niin kuin ne uppoisivat paperin sisään.

Kun kynä kirpoaa kädestä ja putoaa lattialle, olen tyhjä.
Kömmin sänkyyn vaatteet päällä.

Teksti jää lepäämään kansien väliin. Tiedän jo nyt, että sinne syntyi jotakin tärkeää. Ehkä viikon päästä katson, mitä se pitää sisällään.

Meri puski, pesi ja piiskasi laivaa Pohjanmeren yli. Merellä oli outo ääni, se ei ollut meren oma vaan laivan. Kun aallot ravistivat laivaa, oli helppo ymmärtää olevansa syvällä meren sisällä halvimmassa hytissä. Kurkistin alavuoteelle, jossa pieni tyttäreni lepäsi; hän nukkui meren ja hyttitovereiden äänistä huolimatta.

Tuijotin kopin kattoa, katsoin sen läpi talviseen päivään. Kattoon ilmestyi pieni käsipeili, jota pitelin pakkasessa viidettä tuntia nukkuvan vauvan suun edessä. Huuru kertoi, että lapsi oli elossa ja hengitti.

Irlanninmeren ylitys oli leppoisaampi, mutta perillä Mayossa oli kylmää ja jouduimme nostelemaan tielle uupuneita lampaita auton edestä pientareelle.

Silver Strandin rannalla alkoi syntyä lauseita. Ne olivat hitaita ja hauraita, välillä nousin hiekkaharjun antamasta tuulensuojasta kävelemään ja noukin kiviä taskuun, välillä kirjoitin pari lausetta ja sitten jatkoin taas kivien keräämistä. Kun taskut olivat täynnä, työnsin niitä eväspussiin.

Löysin aasin raadon, se oli hautautunut puoliksi hiekkään. Seisoin kuolleen eläimen vieressä.

Jos aasille kävisi hyvin, meri hakisi sen pois. Hiekkainen ruumis nousisi ja laskisi aallonharjalla, kuolleella olisi komea viimeinen matka.

Toisin paikoin hiekka oli niin hienoa että maahan syntyi kultaista sumua, jonka sekaan oli viskottu kiviä. Riisuin kengät, kävelin kivivalojen päällä, kerin lahkeet pohkeeseen ja kahlasin veteen. Teki mieli riisua kaikki vaatteet ja kastella pää.

”Kissa ja poika tulivat samalla autolla meille. Jeanin äidillä oli jo valmiiksi niin ikävä että hän lähti äkisti pois. En tiennyt että pojasta tulisi pikkuveli.”

Kun olin pakottanut sanat paperille, revin ne irti muistikirjasta ja kerin rullalle.

Oli vielä liian aikaista, mutta sain valmiiksi ajatuksen: ei historiallista kipua ole olemassa, me olemme kipu, siksi me emme voi ymmärtää.

Grüezi.

Grüezi.

Olen oppinut paikalliset tavat ja tervehdin kaikkia vastaan tulijoita. Osaamisesta tulee hyvä olo, Adlisbegistä tulee hyvä olo: jokainen ylös kapuamani askel jättää liikenteen kauemmas ja tuo tutut lepopaikat lähemmäksi.

Ylämäki tuntuu kohtisuoralta ja loputtomalta. Onneksi joku on tuonut puolimatkaan tienlaitaan tuolin. Istun tuolille portin viereen huilaamaan. Takana kohoava iso talo näyttää vanhalta linnalta, seinät peittyvät villiviinien ja kukkaköynnösten hämärään. Haluaisin nähdä ne keskitalvella; lapsuudenkotini seinällä kiipeilleet villiviiniköynnökset näyttivät jäätyneinä paksuilta naruilta, jotka pitivät taloa koossa. Ne saivat kasvaa ja kuihtua ja tarttua ja tunkeutua puuseinään niin syväälle kuin mieli teki. Ne peittivät länteen avautuvan olohuoneen ja vinttihuoneen isot ikkunat niin, ettei niihin tarvinnut ripustaa verhoja.

Painoin lapasella nauhoja.

Älä koskaan revi villiviiniä, äiti sanoi.

Älä revi villiviiniä, opetin Jeanille.

Säpsähdän. Tuolin vieressä seisoo vanha mies. Nousen ja annan paikkani hänelle. Hän nyökkää muttei sano mitään.

Itseen ja edellisiä sukupolvia joutuu parsimaan elämä elämältä kokoon.

Olen yrittänyt kulkea fiktiivisten ihmisten kautta kohti sielun omakuvaa. Se on kenties olemassakin vain niin, fiktiivisenä.

Elämää ei voi kuitenkaan kutistaa juonelliseksi tarinaksi, eikä fiktiota kiinnosta pelkät näyttävät juonenkuljetukset vaan kaiken alla oleva näkymätön, joka salaa teettää ajatusten ja tunteiden kertomusta.

Fiktio ponnistaa kertomuksen alta ja alle, on sieltä koitoisin. Se on viisaampi kuin kirjailija, koska sen käytävissä on alitajunta, jonka ansiosta se voi rauhassa luoda vertauskuvia.

Olen varma siitä, että alitajunnalla on omatunto, joka haluaisi ihmisen tuntevan oman aineistonsa.

Aidan vierellä on magnolia, se on vasta aloittamassa kukintaansa. Otan siitä valokuvan ja jatkan matkaa.

Kun asfalttiosuus päättyy, pyökit nousevat korkeuksiin.

Ne pitävät kukkulaa paikoillaan ja huolen siitä, ettei maa pääse vyörymään sateitten mukana onkalojokia pitkin pois.

Käänsin keittiön tuolin nurinpäin, se oli röntgenkone, painoin ison nallen tuolia vasten ja komensin: hengittämättä, saa hengittää.

Sinä osaat jo, äiti sanoi. Ja nyt lähdetään.

Tuberkuloositoimisto oli kerrostalon alimmassa kerroksessa. Odotushuone oli hämärä, istuimme siniselle kiiltävälle sohvalle. Äiti piteli käsilaukkuaan sylissä, yritin hakata jalkoja vasten lattiaa, hivuttauduin reunalle ja olin liukua sohvalta. Jaloista oli tullut polkupyörän kumia.

Kuvauslaite odotti minua tutkimushuoneen oven takana niin pelottavana, että oli painettava silmät kiinni kuin naapurin kissaa pelkäävä Arja, ja kun niin teki, rinta painui paljaana kylmän lasin läpi ja katkesin kahteen osaan vaikka hengitin ja jätin hengittämättä niin kuin oli opetettu.

Lääkäri näytti keuhkokuvaa. Sain katsoa pieniä arpia. Ne olivat tärkeitä. Yritin painaa mieleeni miltä sisäpuolellani näytti.

”Juuri nyt ei ole olemassa muuta kuin minä,
kynä ja paperi. Kadotan ympäriltä ajan ja paikan
ja siirryn jonkin tuntemattoman äärelle,
pään sisällä olevaan toiseen kotiin.”

Kirjailija matkustaa Sveitsiin, yhtenä päämääränään Davos, josta hän on jo nuorena tuberkuloosipotilaana luonut mielikuvan taianomaisena parantavana paikkana.

Matkallaan hän pohtii elettyjä vuosia, sitä miten kadonnut pikkuveli, nuoruusaika parantolassa sekä kuoleman ja menetyksen alituinen läsnäolo ovat vaikuttaneet hänen teoksiinsa. Miten muistot ja muistikuvat ovat siirtyneet ja muuttuneet osaksi fiktiivisten hahmojen elämää. Ja myös sitä, kuinka kirjoittaminen on kantanut yli vaikeiden vaiheiden.

Riitta Jalosen *Omat kuvat* piirtää kirkkaan näkymän kirjailijan sielunmaisemaan. Se kertoo siitä, kuinka pysäyttävät elämäkohdat ja tunteet käynnistävät kirjoittamista ja muuttuvat fiktioksi.

